

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR
TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
MODERNKOR PROGRAM

TÉZISEK

KORNÉLI BEÁTA

**A BRIT BIRODALMI POLITIKA A KÖZEL-KELETEN 1902–1925
SZAÚD-ARÁBIA ÁLLAM MEGALAKULÁSA**

CÍMŰ DOKTORI ÉRTEKEZÉSHEZ

SZEGED

2024

I. A témaválasztás indoklása, a kutatás célja és módszertana

Az alapvető célkitűzés az volt, hogy bemutatásra kerüljön Ibn Szaúd arábiai területegyesítésének időszaka, manőverezése az Oszmán és a Brit Birodalom között, amelynek során megpróbálta kiterjeszteni hatalmát el-Haszától egészen Hidzsázig.

Arábia egészen a 20. század derekáig gazdaságilag, stratégiaileg és politikailag úgyszólván jelentéktelen terület volt. 1517-ben köszöntött be Arábia oszmán korszaka, amikor I. Szelim (1512–1520) elfoglalta Egyiptomot, ezzel megörökölte a Hidzsáz szent városai feletti gyámságot, átvette a Kába kulcsait és felöltötte a kalifa címet. A szultán *fermánban*, rendeletben erősítette meg Mekka emírijét, II. Barakat sarífort (1497–1525) a pozíciójában, aki cserébe elismerte I. Szelim fennhatóságát. Később kormányzót nevezett ki Dzsiddába és Medinába és innentől kezdve a Porta négyszáz éven át uralkodott Hidzsázban a sarífi családdal együttműködve. Az Eufrátesz völgyét és Bagdadot 1534-ben Nagy Szulejmán (1520–1566) hódította meg, ahonnan lassan haladtak dél felé. 1550-ben a Perzsa-öböl nyugati partján fekvő el-Hasza régió önként vetette alá magát a Porta uralmának a portugál expanzióval szembeni védekezéséért. Az oszmánok ekkor leginkább azzal voltak elfoglalva, hogy csökkentsék Portugália dominanciáját a térségben, s csak később terjesztették ki ellenőrzésüket az értékes belső datolyatermő területekre.

Az oszmán megszállás első szakasza a banu-Halid lázadásával ért véget, s az oszmánok csak 1870-ben tértek vissza újra Kelet-Arábiába. Az oszmán megszállás négy évszázada alatt a félsziget feletti ellenőrzés mértéke a Porta hatalmának változó erejével függött össze. Isztambul mindig csak Arábia keleti és nyugati tengerparti sávjára fókuszált, sosem volt stratégiai érdeke a zord éghajlatú és rendkívül szegény belső területek, mint Nedzsd, elfoglalása. Így ebben a régióban sosem volt számottevő az oszmán jelenlét. A nedzsi városokat és oázisokat saját uralkodóik irányították, a törzsi szövetségek megőrizhették függetlenségüket és autonómiájukat. A 18. században így jöhetett létre egy sajátos vallási és világi hatalmon alapuló szaúdi–vahábbita szövetség, amely a hit terjesztése címén katonai expanzióba kezdett. A belső területeken túl anektálta a szent városokat, északon már Damaszkuszt fenyegette, és odáig merészkedett, hogy megkérdőjelezte az Oszmán Birodalom hatalmát nemcsak Belső-Arábiában, hanem Hidzsázban, Irakban és Szíriában is. Ennek a kihívásnak az lett az eredménye, hogy az Oszmán Birodalom – Egyiptom segítségével – a történelemben első alkalommal 1818-ban Közép-Arábiára is kiterjesztette a fennhatóságát. Az egyiptomi csapatok a vahábita állam megsemmisítése után visszavonultak a stratégiaileg fontosabb Hidzsázba és Haszába. A megszállás költségeinek csökkentése végett pedig Nedzsdet ismét helyi uralkodók

kezében hagyták, így ez a terület ismét autonóm lett. Igaz, a sejkek és emírek a belső területeken a szultán nevében uralkodtak, akitől időnként támogatást és ajándékokat kaptak, így biztosítva a Porta névleges uralmát és a notabilitások engedelmisségét. Cserébe Isztambul elvárta, hogy féken tartsák a beduinokat, nehogy megtámadják a zarándokokat vagy az oszmán helyőrségeket a fontosabb régiókban. Ez a helyzet egészen az Oszmán Birodalom első világháborúba való belépéséig fennmaradt.

A belső régió sem az Oszmán, sem a Brit Birodalom számára nem vált fontossá, miután utóbbi megvetette a lábát a térségben. Ez tette lehetővé, hogy a helyi politikai elit jelentős szerepet játszasson a térség modernkori történelmének alakításában. A Nagy Háború időszaka alatt a hidzsázi Huszein saríf aktívan támogatta Nagy-Britanniát az oszmánok ellen, Ibn Rasíd Háilban az oszmán szultánhoz való hűségét anélkül nyilvánította ki, hogy komoly katonai támogatást nyújtott volna, míg Ibn Szaúd Rijádban a britek mellé állt anélkül, hogy közvetlenül részt vett volna a háborúban az oszmánok ellen. Anglia a törökellenes stratégiájának részeként szoros kapcsolatot ápolt a két legfontosabb vezetővel, Huszein mekkai saríffal és Ibn Szaúd emírrrel. London mindkét felet támogató politikája, jelentős pénzügyi és katonai segítsége megerősítette mindkettőjük hatalmát a saját régiójában, a rivalizálásuk következtében pedig az összecsapásuk 1925-re elkerülhetetlenné vált.

Amikor Franciaország és Nagy-Britannia a mandátumrendszer keretében felosztotta az arab lakta oszmán területeket, Arábia az utóbbi befolyási övezetébe került, azonban a régió nem rendelkezett természeti erőforrásokkal, sem különösebb gazdasági és stratégiai előnnyel, ezért nem illesztették bele a mandátumrendszerbe. Meghagyták függetlenségét, viszont két fontos tényező miatt mégsem hagyhatták teljesen magára a félszigetet. Egyrészt a formálódó Irak és Transzjordánia belső stabilitásának megteremtése és déli határainak biztonsága érdekében fontos volt London számára, hogy Arábia ne süllyedjen belháborúba vagy anarchiába. Másrészt India belső nyugalmanak megőrzése érdekében Angliának szavatolnia kellett a muszlim zarándokok zavartalan eljutását Mekkába és Medinába, amihez békére volt szükség a régióban.

Nagy-Britannia a térségbeli érdekeinek és pozíciójának megerősítése érdekében stabil Közel-Keletet akart, amelynek szerves részét képezte Belső-Arábia is. Főleg, hogy régi riválisával, Franciaországgal a Nagy Háború után ismét kiújult a verseny a térség feletti uralomért. Mivel az 1920-as években Londonnak nem sikerült a két prominens vezetőnek, Huszeinnek és Ibn Szaúdnak a félsziget feletti uralomra vonatkozó igényeit összeegyeztetnie, így választania kellett kettőjük között. Huszein király önsorsrontó háború utáni britellenes politikája megerősítette Londont abban, hogy feláldozza az 1916-os arab felkeléssel létrehozott trónját Ibn Szaúd javára. Utóbbi brit jóváhagyással 1925-ben vette át a hatalmat Hidzsázbán,

végleg kiszorítva ezzel a Hásimita családot Arábiából, ami lehetőséget teremtett számára a harmadik szaúdi királyság megalapítására.

Úgy vélem, Ibn Szaúd kivételes katonai és államférfiúi képessége, illetve az ihván katonaság elszántsága önmagában nem lett volna képes egyesíteni az arábiai területeket. Szükség volt még ehhez Nagy-Britannia Perzsa-öböl menti érdekeltségére, amelyek ellensúlyozták az Oszmán Birodalom fenyegető jelenlétét, majd az első világháború utáni ifjútörök összeomlásra, ami lehetővé tette Ibn Szaúd számára Hidzsáz elfoglalását és uralmának kiterjesztését az egész térségre. Az emír brit anyagi támogatás és fegyverszállítás nélkül nem tudta volna sem meghódítani, sem sikeresen egyesíteni az említett régiókat, különösen Hidzsázt nem. A meggyengült Oszmán Birodalom 1913-ban kénytelen volt elfogadni el-Hasza elvesztését, mivel már nem tudta kivetíteni katonai erejét a területre, így Ibn Szaúdot elismerte Nedzsd *de facto* uralkodójának. Ezt Anglia hallgatólagosan támogatta, majd 1915-ben hivatalosan is elismerte az emírt. Hasonlóképpen a rasídi emírség 1921-es meghódítása csak brit fegyverekkel és jóváhagyással volt lehetséges. Hidzsáz 1925-ös elfoglalására pedig egy olyan időszakban került sor, amikor Nagy-Britannia egyre jobban megelégtelte Huszein király követeléseit, a brit közel-keleti érdekeket fenyegető politikáját, ezért remek lehetőséget látott Ibn Szaúd nyugati irányú expanziós törekvésének támogatásában. Tehát Ibn Szaúd kivételes államszervezői képességein túl Nagy-Britannia volt a harmadik szaúdi állam felemelkedésének és megszilárdulásának kulcsszereplője. Azonban Ibn Szaúd hódításai nem a nacionalista retorika vagy a függetlenség és az önrendelkezés diskurzusának jegyében zajlottak, hanem egy bennszülött uralkodó az ősi követelésekre támaszkodva formált igényt a területekre, hogy feltámassza atyái birodalmát. Amikor 1902-ben kuvaiti száműzetéséből visszatért Rijádba, csupán helyreállította vagy kiterjesztette a Szaúdok város feletti régi uralmát. Ugyanígy a további terjeszkedés Kászimban, el-Haszában, Észak-Nedzsdben, Hidzsázban és Aszírban is azzal a szándékkal történt, hogy visszaállítsa családja fennhatóságát azokon a területeken, amelyek egykor a szaúdi vezetés alá tartoztak. Ez az igény azonban önmagában nem volt elegendő ahhoz, hogy helyi riválisait meggyőzze az uralmának elfogadásáról. A katonai fölény mérvadóbb volt, mint a homályos ősi igények. A legtöbb régiót csak azután csatolták Ibn Szaúd területéhez, miután legyőzte a helyi vezetés ellenállását. A katonai erő alkalmazása együtt járt a vahhábita reformmozgalom újjáélesztésével, az ihvánok mozgalmának életre hívásával, ami ugyanarra ösztönözte őket, mint őseiket, hogy terjeszkedjenek Arábia belsején túlra. De nem szabad az ihván harcosok katonai erejének sem túl nagy jelentőséget tulajdonítani, ugyanis Ibn Szaúd ihvánjai többnyire csupán rosszul felszerelt, gyengén kiképzett beduin harcosok voltak.

A dolgozatomban a következő kérdésekre keresem a választ: (1.) Hogyan tanult Ibn Szaúd az első és második szaúdi állam vezetőinek hibáiból? (2.) Mi volt a stratégiája annak érdekében, hogy diplomáciai kapcsolatba léphessen Angliával 1902 és 1915 között? (3.) Mi volt Nagy-Britannia stratégiai célja és politikai érdeke Arábiában az első világháború előtt és után? (4.) Hogyan segítette Nagy-Britannia Ibn Szaúd területegyesítési céljait az első világháború előtt és után? (5.) Hogyan használta ki Huszein hidzsázi király britellenes külpolitikáját az első világháború után, a formálódó mandátumrendszer árnyékában? (6.) Mi volt az a tényező, ami miatt Arábia függetlenné válhatott az első világháború után, és miért nem került be a brit mandátumterületek közé? (7.) Anglia milyen elvek alapján alakította ki Észak-Arábia határait és mi lett ennek a következménye?

A disszertáció újdonsága azon kívül, hogy Magyarországon kevesen foglalkoztak Arábia modernkori történelmével, a fent említett megközelítési módban rejlik. Vagyis sokkal nagyobb szerepet tulajdonítok a térségben bekövetkező nagyhatalmi átrendeződésnek és Nagy-Britannia szerepének a harmadik szaúdi állam létrejöttében, mint az általam olvasott angolszász és arab kutatók, akik elsősorban Ibn Szaúd képességeit hangsúlyozzák. Ibn Szaúd rátermettsége sem elhanyagolandó tényező, de úgy vélem, a térségben bekövetkezett hatalmi változások és a brit segítség nagyban segítették államalapítási tevékenységét. Ezt az állításomat eddig nem publikált levéltári források bemutatásával bizonyítottam.

II. Az értekezés forrásai

Bár a kutatásom tárgya Ibn Szaúd és a közép-arábiai területek egyesítésének folyamata, mindezt a Nagy-Britanniához fűződő diplomáciai kapcsolatán keresztül mutatom be, ezért a felhasznált szakirodalom és a források nyelve elsősorban az angol. A primer források feltárásának tekintetében mérhetetlenül nagy segítségemre volt a Qatar National Library gyűjteményén belül található digitális archívum, a *Qatar Digital Library* adattár, amely a Nagy-Britannia érdekeltségébe tartozó térség, a Perzsa-öböl, Arábia és a Közel-Kelet brit iratanyagát őrzi nagyjából az 1700-as évektől 1950-ig. A forrásgyűjtemény a *British Library: India Office Records and Private Papers* iratanyagait tartalmazza. Rendkívül gazdag gyűjtemény a maga 2 437 930 digitalizált tételével. Az archívum segítségével tökéletesen rekonstruálható Ibn Szaúd politikai tevékenysége, arábiai expanziója, Kuvaithoz és a Perzsa-öböl menti sejkekhez, a Hásimita-dinasztiához fűződő viszonya és a brit külpolitika arábiai irányvonala az általam vizsgált időszakban. Felbecsülhetetlen forrás például Ibn Szaúd levelezése, amelyet a Perzsa-öböl menti politikai megbízottakkal (Percy Cox, J. G. Lorimer, S. G. Knox), illetve a kuvaiti

(S. G. Knox, W. H. I. Shakespear) és bahreini (Arthur Trevor, A. J. Keynes) politikai rezidensekkel folytatott. Hasonlóan fontos források a politikai rezidensek és megbízottak India Office-nak küldött jelentései, beszámolóí, feljegyzései, memorandumai és az egymás között folytatott levelezések. Illetve az 1915 és 1925 között Anglia és Ibn Szaúd által között kötött szerződések tervezetei és véglegesített eredeti szövegei, amelyekből én is közlök eddig még nem publikált megállapodást, levelet és memorandumot. Ezeknek az online elérhető forrásanyagoknak sajátos jelölési formát dolgoztam ki. Először jelzem a forrás eredeti címét, mint például: *Coll 6/66 „Saudi-Arabia: Saudi-Transjordan Frontier”*, az eredetét: *British Library: India Office Records and Private Papers*, hivatkozási számát: IOR/L/PS/12/2133, majd a könnyebb kereshetőség kedvéért a PDF dokumentum oldalszámát. Azért nem az eredeti oldalszámot használom, mert legtöbbször azonosíthatatlan, sokszor több oldalszám is szerepel a lapokon, egy nyomtatott és egy vagy több ceruzás írással áthúzott, átszámozott jelzet is feltűnik, ami nehezítené a gyakran több száz, olykor ezer oldalas dokumentumokban való keresést. Ha ismét megemlítem az adott dokumentumot, már csak a hivatkozási számát jelzem: IOR/L/PS/12/2133 és a PDF oldalszámát.

Az akadémiai folyóiratok közül három meghatározót használtam: *Journal of Contemporary History*, *Historical Journal* és *Middle Eastern Studies*. Ezekben kiemelkednek Joseph Kostiner, Daniel Silverfarb és Jacob Goldberg analízisei, illetve a témában megjelent releváns angol és magyar nyelvű szakirodalmat, forrásgyűjteményeket és lexikonokat. Az arab nevek átírása a Ligeti Lajos-féle *Keleti nevek magyar helyesírása* szótár alapján történt. Azokban az esetekben, amikor nem találtam pontos átírást egy névre vagy kifejezésre, az analógia módszere került alkalmazásra.

III. Szerkezeti felépítés

A bevezetésben fontosnak tartottam megemlíteni Arábia földrajzi sajátosságait, hiszen egy vizsgált terület földrajzi adottságai, éghajlata mindig meghatározza az ott élő lakosság civilizációját, társadalmi, gazdasági, kereskedelmi fejlettségét és jellegzetességeit, egyszóval történelmét. Ezt követi a vahhábizmus bemutatása, amely Közép-Arábia ritkán lakott központjában, Nedzsdben alakult ki, amikor Mohamed Abdel al-Vahháb megírta *Az Isten egységének könyve* című értekezését. A vahhábizmus megszületése és terjesztése tette lehetővé a kis szaúdi emírség expanzióját, az új „kalifátus”, vagyis a szaúdi állam kialakulását, amely a megszakítások ellenére napjainkig fennmaradt. A vahhábizmus általános értelemben az iszlám transzcendens szárnyának újjáéledése, míg történeti szempontból a bagdadi Ahmed ibn Hanbal

(780–855) konzervatív jogi iskolájának felelevenítése volt, amely a *Korán*, a *szunna* és a *hadiszok* betű szerinti betartását követeli meg. A tézis és a historiográfiai áttekintés után tárgyalom az Oszmán Birodalom és Nagy-Britannia kapcsolatát a vizsgált időszakban, hiszen Ibn Szaúd e két nagyhatalom között volt kénytelen lavírozni évtizedeken át. Majd bemutatásra kerül az első és második szaúdi állam létrejöttének körülményei és bukásának okai, a Szaúdok kuvaiti száműzetése, Ibn Szaúd tanulóévei Kuvaitban. Ezt a fejezetet azért tartottam fontosnak részletesen tárgyalni, mert pontosan Mubárak kül- és belpolitikai taktikáját fogja alkalmazni Ibn Szaúd is a későbbi területgyesítési folyamat során. Ezt követi Rijád 1902-es visszafoglalása, a Rasíd- és a Szaúd-dinasztia küzdelme Nedzsd és Kászim régió birtoklásáért, amelyben Ibn Szaúdnak sikerül visszaszorítania a Rasídot a dzsebel-sammari régióig. Különösen fontos fejezet Hasza 1913-as elfoglalásának tárgyalása, hiszen ezzel a hódításával válik Ibn Szaúd Perzsa-öböl menti uralkodóvá, ez az a fordulópon, amikor Nagy-Britannia számára felértékelődött az emír. Ibn Szaúd politikája 1906-tól 1913-ig három jól elkülönülő fázisra osztható. Az első periódus 1906-tól 1912-ig tartott, amikor bízott az oszmán ellentámadás megakadályozásához nyújtandó brit segítségben, ami elengedhetetlen feltételét képezte volna a haszai hadjáratának. A fordulópon akkor következett be, mikor világossá vált, hogy e cél előfeltétele sosem fog teljesülni, sőt a brit védnökség megszerzése sem fog megvalósulni a tartomány bevétele előtt. Amikor ez egyértelművé vált, hogy Nagy Britannia nem támogatja, de nem is ellenzi Hasza bevételét, meghozta döntését. A harmadik ciklusban az időzítés volt a kérdés. A támadás időpontját a Balkán-háború határozta meg, ez volt a biztosítéka annak, hogy Hasza bevétele után a Porta nem kezd nagymértékű megtorló katonai akcióba a Perzsa-öbölben.

A következő áttörés Ibn Szaúd és Nagy-Britannia kapcsolatában, amikor London semleges politikája megváltozott az első világháború alatt létrejött szerződéskötéssel, amellyel az emír végül elérte az 1902-ben kitűzött célját, és Kuvait uralkodójával azonos státuszba emelkedett a perzsa-öbölbeli brit védelmi hálózat rendszerén belül.

Ahhoz, hogy teljes egészében látható legyen Ibn Szaúd helyzete és a brit regionális politika a század eleji arábiai folyamatokban, nagyon fontosnak tartottam megvizsgálni a félsziget nyugati felén lévő Hidzsáz tartományban bekövetkező változásokat és Huszein ibn Alinak, a szent helyek őrzőjének tevékenységét az 1908-tól 1918-ig terjedő időszakban, mert ennek tükrében érthető hogyan változtatja meg a Foreign Office az arábia politikáját. Hogyan és milyen célból kezdi el támogatni Huszeint, és melyek lesznek azok az események, okok, amelyek következtében kihátrál a saríf mögül és Ibn Szaúd felé fordul az 1920-as évekre. Ezért került bemutatásra az arab felkelés, Nagy-Britannia szerepe a felkelés kiobbantásában. Továbbá az

első világháború közel-keleti hadszíntereinek bemutatása, az Oszmán Birodalom kapitulációja, a párizsi békekonferencia, a mandátumrendszer létrejötte és hatása Arábia geopolitikai helyzetére 1918 és 1920 között.

A következő fejezetekben a brit és a francia mandátumrendszer kialakulásának folyamatát mutatom be, amelynek keretében felosztották az Oszmán Birodalom arab lakta területeit, Arábia az előbbi befolyási övezetébe került, azonban a régió nem rendelkezett természeti erőforrásokkal, sem különösebb gazdasági és stratégiai előnnyel, ezért nem illesztették bele a mandátumrendszerbe. Meghagyták függetlenségét, viszont két fontos tényező miatt mégsem hagyhatták teljesen magára a félszigetet. Egyrészt a formálódó Irak és Transzjordánia belső stabilitásának megteremtése és déli határainak biztonsága érdekében fontos volt London számára, hogy Arábia ne süllyedjen belháborúba vagy anarchiába. Másrészt India belső nyugalmanak megőrzése érdekében Angliának szavatolnia kellett a muszlim zarándokok zavartalan eljutását Mekkába és Medinába, amihez békére volt szükség a régióban. Nagy-Britannia a térségbeli érdekeinek és pozíciójának megerősítése érdekében stabil Közel-Keletet akart, amelynek szerves részét képezte Belső-Arábia is. Főleg, hogy régi riválisával, Franciaországgal a Nagy Háború után ismét kiújult a verseny a térség feletti uralomért. Mivel az 1920-as években Londonnak nem sikerült a két prominens vezetőnek, Huszeinnak és Ibn Szaúdnak a félsziget feletti uralomra vonatkozó igényeit összeegyeztetnie, így választania kellett kettőjük között. Huszein király háború utáni önsorsrontó britellenes politikája megerősítette Londont abban, hogy feláldozza az 1916-os arab felkeléssel létrehozott trónját Ibn Szaúd javára. Utóbbi brit jóváhagyással 1925-ben vette át a hatalmat Hidzsában, végleg kiszorítva ezzel a Hásimita családot Arábiából, ami lehetőséget teremtett számára a harmadik szaúdi királyság megalapítására.

IV. Az értekezés új tudományos eredményei

Ibn Szaúd területegyesítési tevékenységét három, egymástól jól elhatárolható szakaszra lehet osztani. Az első 1902-től, Rijád visszafoglalásától a Nagy-Britanniával 1915-ben kötött szerződéséig tart. A második szakasz az 1915 és 1918 közötti időszak, amikor is Huszein mekkai sarífhhoz képest Nagy-Britannia marginális katonai szerepet osztott számára az első világháború keleti-keleti frontján és elsősorban a Hásimita családot támogatta saját tervei megvalósításához. A harmadik periódus pedig 1918-tól az immár függetlenné vált Arábiában Háil elfoglalásával kezdődő nyugati expanziója Anglia hallgatólagos beleegyezésével, aminek

a végeredménye Huszein ibn Ali 1925-ös megbuktatása és kiűzése a félszigetről, majd saját királyságának kikiáltása. Legfőképp az Oszmán Birodalom eltűnése és Nagy-Britannia támogatása tette lehetővé számára, hogy betöltse az első világháború után, a Porta összeomlásával bekövetkező hatalmi vákuumot Arábiában. Amiben Anglia épp oly fontos szerepet játszott, mint Ibn Szaúd államformáló tevékenysége.

Úgy vélem, hogy sikerült új megvilágításba helyeznem Ibn Szaúd területgyesítési folyamatát, olyan új szempontok mentén, mint az Oszmán Birodalom megszűnése, az új modern Közel-Kelet kialakulása és Nagy-Britannia stratégiai érdekeltségei a régióban.

V. A szerző témában megjelent korábbi publikációi:

1, A dekolonizáció és a neokolonializmus problematikája a 20. század második felében Kuvait és Nagy-Britannia kapcsolatának vizsgálatán keresztül. In.: Ferwagner Péter Ákos (szerk.) Tehetségek a történettudomány szolgálatában VI.: Történelem szakos hallgatók dolgozatai. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, 2021. 107–119.

2, Harry St. John Philby Palesztina-tervei. Acta Historica, Szeged, 146. kötet, 2021. 195–215.

3, Nagy-Britannia katonai céljai Arábiában az első világháború alatt. Huszein mekkai saríf és Abdel Aziz Ibn Szaúd nedzsi emír vetélkedése Arábia vezető szerepéért 1917–1918-ban. In.: Garaczi Imre (szerk.) Mediterrán Világ Társadalomtudományi Folyóirat, 18. évf. 50. sz. 166–181.

4, Abdelaziz Ibn Saud, Captain Shakespeare and the British Government. Cairo, Egyiptom: Egyptian Academy for Printing & Translation & Publishing (EIA) (2022), 163–175.

5, The Creation and Fall of the First and Second Saudi States. Chronica: Annual of the Institute of History University of Szeged. 22. évf. 2023. 78–79.